

Peripetie jedné umělecké školy a jednoho výzkumného projektu

Martin Franc – Lenka Krátká – Petr Bednařík – Jitka Rauchová,
Dějiny Akademie múzických umění v Praze. Praha: AMU 2017.

S přihlédnutím k: Martin Franc – Lenka Krátká (eds.), *Dějiny AMU ve vyprávěních*. Praha: AMU 2017.

Projekt „Dějiny AMU v životopisných vyprávěních“ byl realizován v letech 2014–2017 ze zdrojů institucionální podpory MŠMT přímo na půdě Akademie múzických umění. Iniciátorka projektu, tehdejší ředitelka Nakladatelství AMU Andrea Slováková, vsadila na výrazně interdisciplinární spolupráci: do badatelského jádra projektu přizvala historiky blízké Centru orální historie Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR Martina France a Lenku Krátkou a dále pak mediálního a audiovizuálního historika Petra Bednaříka, kulturní historičku Jitku Rauchovou a v neposlední řadě archiváře AMU Jana Šoukala. Projekt zaštila reprezentativní skupina garantů v čele s rektorem Janem Hančilem, jejímiž členy se stali tehdejší významní pedagogové všech fakult AMU (mj. Jan Bernard, Michal Bregant, Ivan Klimeš aj.) a která pomáhala zejména v první fázi projektu s definicí koncepce a zprostředkováním kontaktů na jednotlivé fakulty.

V rámci projektu došlo k archivní katalogizaci a sepsání inventářů k nezpracovaným fondům v archivu AMU. Pořízeno bylo několik desítek rozhovorů s pamětníky z řad pedagogů, ale také administrativních a technických pracovníků AMU, vedených metodou orální historie. O významu

projektu pro uměnovědné prostředí svědčí mimo jiné fakt, že se stal tématem *Iluminace* 4/2015, kde členové projektového týmu mimo jiné osvětlili své badatelské cíle. Jako hlavní výstupy byly oznámeny dvě historické publikace, které „se jako zásadní syntetické dílo připravované z perspektivy institucionálních dějin zaměří na pozici AMU v dobovém kontextu kulturní a vysokoškolské politiky, mezinárodní spolupráci i ekonomickou rovinu fungování školy a vývoj legislativního rámce“.¹⁾ V roce 2017 — tedy až rok po oslavách kulatého výročí školy — vyšly avizované *Dějiny AMU ve vyprávěních* a později také *Dějiny Akademie múzických umění v Praze*, jimž je tato recenze věnována především.

Právě pochopení rozsahu a záměru projektu je pro posouzení badatelského výkonu a vnímání publikace klíčové. Zdánlivá mikrosonda do kulturních dějin je ve skutečnosti velmi rozsáhlým, neboť velmi disparátním výzkumným tématem. Existence AMU totiž fakticky pokrývá vývoj čtyř separátních institucionálních subjektů (jak ukázal výzkum, vývoj jednotlivých fakult i samotného rektorátu byl do značné míry oddělený) a čtyř odlišných oborů uměleckého školství (divadlo, hudba, tanec, film). V případě všech fakult je his-

1) MF – AS [Martin Franc – Andrea Slováková], *Dějiny FAMU*. *Iluminace* 27, 2015, č. 4, s. 5–8.

torický vývoj provázen mnoha jednotlivými událostmi, aktéry, důležitými podtématy a variantami různých kulturně-politických a sociálních kontextů. Badání navíc zabírá poměrně dlouhý časový úsek od založení v roce 1946 (včetně okolností předcházejících) až po konec 90. let. Jak dokládá Martin Franc ve své úvodní části knihy věnované celé AMU, spojení čtyř oborů do jedné umělecké školy nebylo vůbec obvyklé a bylo koncipováno mimo jiné proti sovětskému vzoru úzce specializovaných vysokoškolských institutů.

Ve zmiňovaném editoriale vedoucí projektu dějin AMU označují za svou výzkumnou metodu „klasický historiografický přístup založený na excerpci dostupných archivních i tištěných pramenů“ a metodu orální historie uvádějí jako doplňkovou.²⁾ Zdá se, že teprve po katalogizaci Archivu AMU vyplynulo, jak útržkovité zdroje ke konkrétním oblastem výzkumu obsahuje. Z části publikace věnované dějinám FAMU vyplývá, že autor Petr Bednařík měl z archivu instituce k dispozici víceméně jen některé studijní plány a fragmentárně také zápisy z Umělecké rady, státnicové protokoly a seznamy posluchačů. Ze studie je patrné, že v archivu chybí většina zápisů z jednání vedení školy a jednotlivých kateder či komisí, archiválie ekonomické podstaty nebo produkční dokumentace ke studentským filmům. Původně doplňkové rozhovory s pamětníky se tak staly zejména pro období posledních desetiletí klíčovým pramenem a nakonec si vysloužily i samostatný publikační výstup. Druhá kniha, *Dějiny Akademie múzických umění v Praze*, se mohla o to soustředěněji zaměřit na samotný institucionální vývoj a již zmiňované širší historické a kulturní kontexty.

Kniha je rozdělena na čtyři části samostatně reflektující dějinný vývoj AMU, DAMU, FAMU a HAMU. Autor části věnované AMU Martin Franc, který je mimo jiné specialistou na vědní a vysokoškolskou politiku po roce 1945, plně využil své erudice a vývoj FAMU výstižně uvedl do

širších souvislostí poválečného školství, konkrétně uměleckého školství v České republice (zejména v souvislosti s DAMU a HAMU) i v zahraničí. Z dnešního pohledu je až překvapivé, jak křehké měla AMU začátky, jak dlouho fungovala v personálním nebo prostorovém provizoriu a za nevyjasnění základních okolností, jakými byla role rektora, případných prorektorů a Umělecké rady AMU, počtu studentů a jejich uplatnění. Představa o elitní škole plně podporované režimem se tak rozplývá. Podrobněji je v textu nastíněna atmosféra na škole po XX. sjezdu KSSS na jaře roku 1956, důsledky proměny kulturní politiky po XI. sjezdu KSČ a samozřejmě také demokratické procesy na vysokých školách po přijetí nového vysokoškolského zákona v roce 1966, včetně extrémního zintenzivnění mezinárodních vztahů na AMU.

Text se věnuje také situaci po srpnu 1968, mimo jiné personálním čistkám, které počátkem normalizace postihly především FAMU (DAMU zasáhly v menší míře, HAMU se podle dochovaných pramenů vyhnuly zcela), posléze utužení poměrů v době vedení rektora Karla Martíčka a opětovnému uvolňování v 80. letech, kdy byl Martíček vystřídán kameramanem Iljou Bojanovským. Podnětné dílčí informace doplňující obraz procesu přestavby přináší popis jednání kolegia rektora z konce 80. let. Období listopadu 1989 je nicméně reflektováno překvapivě jen několika větami, jež připomínají roli konkrétních studentů FAMU ve stávkovém výboru, a podobně tomu je i v dalších částech věnovaných jednotlivým fakultám. Zmíněna není například podstatná skutečnost, že celostátní Koordináční stávkový výbor studentů sídlil v listopadových dnech právě na DAMU. Nejen v tomto momentě publikace naráží na limit, který je dán tím, že se v oblasti primárních archivních pramenů omezuje až na výjimky na Archiv AMU. Závěrečné kapitoly Francova oddílu knihy se potom věnují tématu, které by se při menší pečlivosti a syste-

2) Tamtéž.

matičnosti práce dalo snadno opomenout, a to tzv. mezifakultním katedrám, zejména katedře marxismu-leninismu a jejímu pracovníkovi Miroslavu Chlupáčovi, který sehrál důležitou roli v době normalizace, ale také katedře tělesné výchovy, vojenské katedře a katedře jazyků, z nichž poslední dvě rovněž silně podléhaly vývoji politického klimatu v naší zemi.

Další část knihy, která čtenáře *Illuminace* bude pravděpodobně zajímat nejvíce, se věnuje dějinám Filmové a televizní fakulty. Autor Petr Bednařík ve svém textu kvůli nedostatku archivních pramenů vychází v některých sledovaných obdobích intenzivněji ze sekundární literatury (včetně závěrečných diplomových prací a memoárů), již doplňuje archivními zdroji z proveniencie rektorátu AMU. Přes tato omezení se mu daří vytvořit kontinuální obraz vývoje fakulty od roku 1946 až do 90. let.

Autor poukazuje například na málo známý fakt, že pedagogové nedostávali od podzimu roku 1947 až do poúnorových měsíců z důvodu politického napětí mezi ministry školství a informací za svou práci žádnou mzdu. Zdá se, že škola v této době neměla žádné studijní plány. Ty první vznikly zřejmě až na začátku 50. let, po návratu Františka Daniela a Zdeňka Podskalského ze studijního pobytu na VGIKu. Také třeba samostatné studijní oddělení bylo na FAMU založeno překvapivě velmi pozdě, až v době jejího plného organizačního rozvinutí na počátku 60. let.

Text dále syntetizuje několik paralelních témat — politickou atmosféru na škole po únoru 1948, strukturální vývoj s realizovaným nebo jen plánovaným vznikem či naopak zánikem jednotlivých kateder a vzdělávacích oborů, budování pedagogického sboru a osudy vybraných absolventů školy. I zde — podobně jako ve Francově textu — vyplývá jako podstatné a periodicky se vracející téma uplatnění absolventů, kteří byli v některých obdobích a v některých profesích téměř plošně odmítáni jak složkami Československého filmu, tak tradičně Československou televizí. Dalším letitým problémem FAMU byl podle Bednaříka

nedostatek prostor pro výuku. Zde se podařilo najít uspokojivé řešení v 60. letech získáním Lažanského paláce a výstavbou druhého školního ateliéru v budově Roxy. Popsány jsou i některé vyhazovy ze školy, které se málem dotkly také Věry Chytilové, Jana Němce nebo Ivana Passera, nebo nevraživost, kterou chovali někteří etablovaní filmaři, včetně třeba Martina Friče, vůči studentům FAMU.

FAMU již od svých počátků poměrně intenzivně rozvíjela mezinárodní vztahy (zejména díky osobě A. M. Brousila) a již v roce 1953 se stala jedním ze zakládajících členů Mezinárodní asociace filmových a televizních škol CILECT. Na FAMU se promítaly důležité nové zahraniční filmy a přicházeli zahraniční stipendisté, škola byla nicméně stále limitována například v možnostech výjezdu studentů do zahraničí. Významnější ocenění na festivalech začaly studentské filmy FAMU získávat ve druhé polovině 50. let. Podstatné informace pro celkovou dynamiku historie školy přináší část textu věnovaná druhé polovině 60. let. Atmosféra na škole se výrazně proměnila a došlo k celkovému uvolnění studia, mimo jiné proto, že účast na přednáškách přestává být podle nové legislativy povinná. Vedení školy bylo v této době také tolerantnější k žádostem o prodloužení či přerušení studia. Rostou mezinárodní úspěchy studentských filmů, ale také konflikty mezi studenty, pedagogy a technickým personálem. Díky dochovaným zápisům z kolegia děkana FAMU z let 1970–71 se v knize dozvídáme i mnoho podstatného o počátcích normalizace, včetně informací o exilu děkana Františka Daniela, čistkách v pedagogickém sboru nebo kárném řízení vedeném proti studentovi Vlastimilu Venclíkovi.

Již od konce 60. let se FAMU ještě více otevírala zahraničním studentům, což pokračovalo v 70. a 80. letech. Postupné uvolňování normalizační strnulosti na FAMU je však příznačné až pro 80. léta. Autor se zastavuje kupříkladu u pozoruhodné epizody s progresivním studentským časopisem *Bulletin* a očekávatelně třeba u problémů se schválením filmů AEIOU (Dušan Kukal —

Martin Bezouška, 1979) a EVŽEN MEZI NÁMI (Petr Nýdrle, 1981). Na rozdíl od Martina France popisuje Petr Bednařík podrobněji revoluční atmosféru roku 1989 na pražské FAMU, včetně zmínky o *Studentském vysílání*. Období 90. let je zpracováno více jako mozaika načrtnutých konkrétních událostí a okolností. Doba je prezentována jako čas obrovských personálních změn, ale také velkých sporů, z nichž nejznámější vyústil v odchod Jiřího Menzela z postu vedoucího katedry režie.

Cennou součástí v případech podobných publikací bývají přílohy. Součástí *Dějin Akademie múzických umění v Praze* jsou vedle standardních rejstříků, resumé a soupisů pramenů pouze přepis zakládacího dekretu AMU a medailonky všech 12 rektorů (na rozdíl od časového rozpětí badatelského projektu nekončí přehled rektorů v roce 2000, ale v současnosti). U projektu, jehož součástí bylo archivní zpracování několika fondů, bychom ovšem mohli očekávat i více. Největší problém projektu vidím nicméně v tom, že jeho výstupem není vedle publikační aktivity také zpřístupnění, resp. zjednodušení přístupu ke katalogizovaným a nově pořízeným pramenům o dějinách AMU. Deklarované zpracované inventáře není možné najít on-line a desítky realizovaných rozhovorů, na něž se v textech obou knih mnohokrát odkazuje, jsou sice uloženy v Archivu AMU, ale podle osobního sdělení Martina France autorce této recenze bohužel nejsou přístupné badatelské veřejnosti — souhlas k využití byl prý vydán výhradně pro účely projektu dějin AMU. Další problém představuje dublování shodných informací mezi úvodní kapitolou a kapitolami o fakultách, které se dotýká především kapitoly o DAMU. Jakkoliv je logické, že badatelé na zá-

kladě shodných archivních zdrojů docházejí k téměř totožným výstupům (například citacím stejných pasáží shodných jednání vedení AMU), působí publikace zbytečně jako editorsky podceňená.

Vzhledem k prestiži projektu, míře jeho prezentace a počtu zapojených osobností je jasné, že publikační výstupy vzbudily velká očekávání zejména mezi absolventy, pedagogy a pracovníky AMU a jejích tří fakult. Je ovšem otázkou, zda právě oni jsou cílovou čtenářskou skupinou. Klasické syntetizující historiografické dílo tohoto rozsahu mohlo jen těžko uspokojit jejich touhu po podrobném zpracování jednotlivých období nebo konkrétních vzdělávacích programů, případně detailněji zhodnotit působení vybraných osobností spjatých s rozvojem jednotlivých oborů. Přímou kontroverzi v tomto ohledu vzbudila zvláště u některých čtenářů neznalých metody orální historie kniha *Dějiny AMU ve vyprávění*.³⁾ Obě publikace o dějinách AMU ale nemohou být ničím jiným než začátkem. Osobně se domnívám, že jde o začátek, který lze přes všechna omezení a úskalí označit za zajímavý, informačně hodnotný a inspirativní. Nestranný pohled zvenku se vyplatil. Fakt, že knihy vzbudily diskuzi ve filmařských kruzích, je pozitivní, protože tato situace může iniciovat vznik dalších badatelských a jiných projektů, které pomohou doplňovat chybějící znalosti o dříve marginalizované, a přitom podstatné oblasti filmové, divadelní, hudební a taneční kultury.

Tereza Cz Dvořáková

3) Stížnost na etické chování Karla Vachka kvůli jeho výrokům v knize podaly Olga Sommerová a Olga Menzelová a stanovisko k nim zaujímal akademický senát FAMU a AMU. Zápis ze zasedání Akademického senátu FAMU ze dne 1. 3. 2018. Dostupné online: <<https://www.famu.cz/cs/uredni-deska/zapisy-z-jednani/akademicky-senat/zapisy-akademického-senatu/zapisy-2018/>>, [cit. 28. 7. 2018]; Zápis ze zasedání AS AMU č. 3/2018 ze dne 22. 5. 2018. Dostupné online: <<https://www.amu.cz/cs/uredni-deska/zapisy-z-jednani/zapisy-akademického-senatu-amu/>>, [cit. 28. 7. 2018]; Příloha č. 5 a 6 Stížnost O. Sommerové a O. Menzelové. Tamtéž.